

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD
IRONIJA I GROTESKA U ROMANU *OPSIMISTA* EMILA HABIBIJA

Mentor: prof.dr.Mirza Sarajkić

Student: Emina Čturić-Brkić

Sarajevo, januar 2025.

University of Sarajevo -Faculty of philosophy
Department of Oriental Philology

Irony and Grotesque in *Pessopsimist* by Emil Habibi

Master's thesis

Mentor: prof.dr. Mirza Sarajkić

Student: Emina Čuturić-Brkić

Sarajevo, January 2025.

Univerzitet u Sarajevu - Filozofski fakultet

Emina Čuturić-Brkić

Indeks br.1766/2013; vandredna studentica

Odsjek za orijentalnu filologiju; jednopredmetni studij

Smjer: Arapski jezik i književnost

Ironija i groteska u romanu *Opsimista* Emila Habibija

Završni rad

Mentor: prof.dr. Mirza Sarajkić

Sarajevo, januar 2025.

SADRŽAJ

Uvod	5
1. <i>Opsimista</i> Emila Habibija.....	7
2. Ironija –definicija i upotreba.....	9
2.1. Ironija u djelu <i>Opsimista</i> Emila Habibija.....	12
3. Groteska: definicija i funkcija	19
3.1. Groteska u romanu <i>Opsimista</i>	21
4. Osobine pripovjedačkog postupka u romanu <i>Opsimista</i>	24
4.1. Polifonija i heteroglosija u romanu <i>Opsimista</i>	27
5. Magijski realizam u romanu <i>Opsimista</i>	29
6. <i>Opsimista</i> kao antiheroj.....	31
7. Angažiranost romana <i>Opsimista</i> : Palestina –ogledalo arapskoga društva.....	36
8. Zaključak.....	38
9. Anex: Život i djelo Emila Habibija.....	40
10. Sažetak	42
11. Literatura.....	43

Uvod

Roman kao posebna književna forma je doživio svoju afirmaciju u arapskome svijetu prilično kasno u odnosu na Zapad. Međutim, ovaj je žanr stekao neslućenu popularnost i produkciju sve do danas. U palestinskoj se književnosti izdvaja roman *Opsimista* Emila Habibija. Autor je u ovom djelu uspio da ponudi nešto novo i da na poseban način tretira palestinsko pitanje i otuđenost i bespomoćnost pojedinca u svijetu okrutnosti. Roman je objavljen 1974. godine i njegov puni naziv može se prevesti kao *Čudnovati nestanak Srećka Nesrećkovića*. Pravo ime glavnog junaka je Said, ali se na više mjesta za njega u djelu koristi ova kovanica *opsimista*.

U ovome radu ću se naročito osvrnuti na dijelove romana u kojima se ironično progovara o temeljnim društvenim problemima poput odnosa okupatorskih snaga prema manjinama, nemoći potlačenih da adekvatno odgovore na represiju, odnosu pojedinca prema drugom pojedincu, itd.

Autor ovog djela se funkcionalno služi ironijom kako bi ukazao na ključne društvene probleme. On poseže za ironijom prilikom oblikovanja likova i ironijski komentariše njihove odnose. Upotreba ironije dobrim dijelom pomaže čitaocu da lakše razumije i uoči poveznice među dijelovima romana koje prenose krajnje ozbiljne historijske trenutke i stradanja jednog naroda. Široko koristeći ironiju autor ni na koji način ne nastoji da obezvrijedi tragediju stradanja svoga naroda. Naprotiv, upotreba ironije samo reflektuje njegovu stalnu svijest o toj tragediji i angažiranost da iznađe načine da joj se smisleno odupre. Emil Habibi je jedan od rijetkih pisaca savremene arapske književnosti koji voli smijeh i nastoji da u svojim djelima na poseban način i služeći se posebnim tehnikama i kod čitatelja izazove osmijeh na licu. U ovom djelu on na sebi svojstven način nastoji da izgradi siguran most u sadašnjosti koji će pomoći da se spoje obale prošlosti i budućnosti. Pored ironije i groteska kao posebna stilsko figura zauzima posebno mjesto u ovome djelu. Mi ćemo nastojati da se kroz primjere u kojima se ona upotrebljava pozabavimo njenim značajem. Kroz zamršeni tok radnje unutar romana imaćemo

priliku da pratimo netipične postupke i životne odluke glavnog junaka i njegovih najbližih te svjedočimo historijskim i društvenim promjenama jednog napaćenog društva.

Iako je ovo djelo izdato prije više od pedeset godina, ideje o nužnosti dijaloga i boljeg razumijevanja su aktuelne i danas više nego ikada. Ovaj roman na najbolji mogući način ukazuje na to da *svaka istorija patnje vapi za odmazdom i priziva priču*.¹

¹ Pol Riker, *Vreme i Priča*, prijevod S.Miletić i A.Moralić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1993., str.100.

***Opsimista* Emila Habibija**

Djelo *Opsimista* nastaje u vrlo turbulentnom historijskom periodu za palestinski narod nakon Nakbe 1948.godine i rata iz 1967. godine. Ono sliku životnu priču iz perspektive osobe koja je ostala uz svoj narod i nastoji da bude glas običnog čovjeka i baci svjetlo na položaj Arapa i njihovu obespravljenost u vremenu formiranja države Izrael. Kroz nelinearno kazivanje u ovom romanu koji se sastoji iz tri dijela, autor gradi priču na osnovu sjećanja protagoniste Saida i njegovih sapatnika.

Emil Habibi progovara o tragediji svog naroda na estetski potpuno nov način koji prevazilazi prostor i vrijeme. Na taj način on demistifikuje i oficijelnu verziju izraelskog narativa i mita o "*ratu za oslobođenje*". U ovom romanu se na poseban način govori o okrutnosti koju su trpjeli Palestinci pod izraelskom komandom i vlašću. Žrtve te okrutnosti su glavni lik ovog romana Said i žene koje je volio. On gubi prvu ljubav Juad koja je uhapšena i deportovana, a dobija dozvolu i to od svog nadređenog Jakova koji se ponaša kao da je potpuni gospodar njegovog života da oženi Bekiju. Dozvolu je dobio tek onda nakon što je pristao da sarađuje sa državom kao doušnik.

U tom braku mu se rodio sin Vala ali i njega gubi nakon što je ovaj odlučio da se pobuni protiv režima. Nakon toga upoznaje i treću ljubav, drugu Juad, koja također biva odvojena od njega tako što je deportovana preko granice. Samo djelo se ne završava Saidovom smrću nego se on nađe u potpuno neprirodnoj poziciji- na kocu i taj čin se protivi svim prirodnim i zakonima logike. On biva izmješten u drugu dimenziju iz koje može sigurno pisati svoja pisma.

Starija generacija Palestinaca u ovom romanu čiji su predstavnici Said i Bekija su skoro čitav život proživjeli u strahu i grču i uvijek su šaputali i iščekivali najcrnje scenarije. Lik glavnog junaka pobuđuje najdublje simpatije čitaoca budući da bez obzira na njegovu volju za saradnjom sa vlastima i podaničkom odnosu, on nije u mogućnosti da se popne na društvenoj ljestvici. Zauvijek ostaje sićušni i nevidljivi čovjek. Njegova sudbina je slična sudbini mnogih

Palestinaca koji su nakon turbulentnih događaja gotovo preko noći postali državljani novoformirane tvorevine Izrael. Dok je Said smatrao da mu pozicija doušnika donosi privilegije, on samo biva izložen većoj torturi i podsmjehu u mnogim situacijama.

U ovom romanu srećemo i druge likove koji se svojim životnim izborima i hrabrošću svrstavaju u novu generaciju Palestinaca koji pružaju aktivni otpor. To su Saidov sin Vala, junakov imenjak kojeg sreće u zatvoru Said i druga Juad. Oni zauzimaju posebnu poziciju u ovom romanu i bude nadu u optimizam i novo doba i poredak stvari u društvu.

Djelo Optimist je puno fusnota koje nam daju uvida u širi geografski, kulturološki i historijski kontekst. One samo potkrepljuju činjenice o dugotrajnosti i postojanosti palestinske države i naroda.

Ironija-definicija i upotreba

Prema Milivoju Solaru ironija je u užem smislu riječi *figura koju određujemo izražavanjem preko suprotnosti*². Prema tome, misli se suprotno od onoga što se kaže. Vrlo često se ironija koristi i kao sredstvo poruge. Kao književno sredstvo ironiju koristimo kada riječi koje odaberemo služe da upute na neko značenje koje nije doslovno. Ironija seže još u doba antike kada je bila zastupljena „*sokratska ironija*“. Najčešće se vezala za situacije kada je Sokrat želio da svoje sagovornike učini superiornim, a sebe neznaalicom. Međutim, to je bio način na koji je on pokušavao da poduči svoje učenike na način da bi svojim posebnim tezama i tvrdnjama pobijao suprotna mišljenja i dovodio ih do toga da se na njih gleda kao na apsurd. Tako je on svojim učenicima razjašnjavao nejasnoće i ukazivao im na put ispravnog mišljenja.

U razdoblju srednjeg vijeka i renesanse ironija se koristila i klasificirala samo kao retoričko sredstvo i na taj način joj se oduzimao njen prvobitni filozofski identitet stečen u antičkom periodu.

U doba romantizma ironija je služila umjetnicima da formiraju umjetnički otklon prema vlastitom djelu. Na taj način oni su imali posebnu slobodu i nije im trebao nikakav izvanjski kritičar da im nametne neku normu po kojoj bi stvarali. Tako bi umjetnik unutar svoje ličnosti objedinio uloge stvaraoca, promatrača i kritičara. Za romantičare je ironija predstavljala svijest o konačnosti egzistencije svih nas i omogućavala im je da izraze svoj kritičarski stav.

U dramskoj umjetnosti ironija je nazvana dramska ironija i najčešće se odnosi na one situacije kada se desi neki krupan preokret, pa se on naziva dramskim preokretom jer najčešće se izrodi u tragediju.

U djelima modernizma ironija se koristila da pokaže neslaganje između realnosti i svijeta književnosti. Kroz upotrebu ironije nastojala se potaknuti rasprava, ponuditi novi uglovi gledanja i novi uvidi u smisao tuđeg govora. Nastojali su se ponuditi novi uglovi sagledavanja stvarnosti. Vrlo često kada govorimo o ironiji u modernističkim djelima možemo spomenuti i

² Milivoj Solar, *Teorija književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005, str.281.

satiru i parodiju jer one unutar sebe nose nose ironijski diskurs. Upotrebom parodije u književnom tekstu uvijek se poziva na razmatranje i uspoređivanje onoga što je prošlo sa onim što je trenutno aktuelno unutar jedne kulture i tradicije. Uz pomoć ironije u djelima modernizma je bilo moguće sagledati duboki jaz između stvarnosti i književnosti.

U postmodernističkim djelima ironija je stekla posebnu reputaciju i ulogu jer je bila okrenuta sama sebi. Kod postmodernističkih djela ironija služi da se prekine šutnja i neutralan stav prema različitim izazovima današnjice. Ona predstavlja najefikasnije sredstvo u borbi protiv uskogrudnosti, predrasuda, nepotizma.

U književnosti možemo govoriti o tri vrste ironije :

-*verbalna ironija*

- *situacijska ironija*

- *dramska ironija*

Verbalna ironija se najčešće definiše kao oblik ironije u kojoj se kaže jedan pojam, a podrazumjeva sasvim drugi, najčešće suprotan. Kod *verbalne ironije* književni lik koristi one riječi koje imaju suprotno značenje od onoga što se očekuje da znače. Često su u pojedinim pričama i književnim djelima pisci posezali za ovom vrstom ironije kada su željeli da skrenu pažnju na vrlo krupne probleme-siromaštvo, klasnu nepravdu, licemjerstvo. Za *verbalnom ironijom* najčešće posežemo kada želimo da uputimo kritiku u govoru a od slušaoca se očekuje da pomno prati naš iskaz i uoči karakterističan ton³.

Vrlo često se verbalna ironija javlja u obliku *sarkazma*. *Sarkazam* još nazivaju i pojačana ironija koja se najčešće koristi u negativnom kontekstu. Upotrebljava se najčešće u situacijama kada želimo da izrazimo svoj negativan stav prema nekome i nerijetko se na taj način izrazi i omalovažavanje. Nekada je lahko uočiti nesklad između onoga što se likovi u književnom djelu govore i onoga što stvarno misle. Vrlo često upotreba *verbalne ironije* u pozadini potiskuje širok spektar složenih emocija.

³ Vidi: Z. Lešić, H. Kapidžić-Osmanagić, M. Katnić-Bakaršić, T. Kulenović, *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe XX stoljeća*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006., str. 556-559.

Kada govorimo o *situacijskoj ironiji*, tu se dešava da dolazi do odstupanja u razvoju situacije u odnosu na ono šta mi očekujemo. *Situacijska ironija* je naročito korisna da se čitaoci ili publika dodatno upoznaju sa kontekstom odvijanja radnje. Kod *situacijske ironije* se okolnosti uglavnom razvijaju suprotno od očekivanja likova i publike. Tu se naročito ističe sama korist za čitaoca da na kraju razumije dublje poruke i sam obogati svoje znanje i iskustvo na osnovu neočekivanih obrata koje upotreba ove vrste ironije donosi. Ona podstiče čitaoce da zagrebu dublje ispod površine da bi došli do pravog blaga i skrivenih poruka. Nerijetko je glavni cilj da se naglasi tema ili pouka priče.

U slučaju *dramske ironije*, publika je ta koja je više od samog književnog lika svjesna onoga šta se stvarno dešava. Sama situacija da čitatelj zna puno više od samog protagoniste umjetničkog djela stvara dodatnu napetost i svjesnost da je lik u opasnosti i da se u većini slučajeva situacija ne odvija njemu u korist. Ova vrsta ironije se često koristi da se stvori velika napetost u djelu. Nerijetko se tu mogu pojaviti i komične situacije ali i neizvjesnost u ishod.

Dvadeseto stoljeće se računa kao vrijeme u kojemu je upotreba ironije doživjela svoj procvat. U tom periodu je ona postala krajnje složen književni koncept. Ta složenost je u mnogome vidljiva i romanu *Opsimista* koji je na zadivljujući način izatkao Emil Habibi.

Ironija u djelu *Opsimista* Emila Habibija

Ironija je književna figura u kojoj se riječima daje suprotan smisao u odnosu na onaj koji one stvarno imaju. Ona je jedan od stubova postmoderne književnosti. Prema mišljenju Thomasa Mana *ironija je sposobnost pojedinca da očuva integritet u odnosu na život. Uvijek postoji neko ko ironičan govor shvata ozbiljno . U tome je kvalitet i rizik ironije.*⁴ Da bi nam dao poseban ugao posmatranja i načinio iskorak u odnosu na veliki broj dijela koja stvarnost palestinskog stradanja obrađuju na krajnje uobičajeni način navodeći fakte i pričajući realističnu priču, Habibi poseže za moćnim oružjem ironije i groteske.

Ironija je moćno oružje za kojim pisac poseže kada želi da oslika veliki broj likova koji imaju značajnu ulogu u krojenju jedinstvene priče u ovom romanu. Kada koristi ironiju autor inače govori posredno ili suprotno od onoga šta kani da kaže. On kori hvaleći, i hvali kudeći. Vrlo često mnoge stvari prešućuje ili kaže manje od onoga što se očekuje. Semantička mreža ironije u ovom djelu ogleda se u poigravanju riječima i imenima samih likova i na razini na kojoj se opisuje glavni lik i njegovi postupci. Mi kao čitaoci smo naprosto uvučeni u magični vrtlog priče ovog romana gdje dominira ironija. Ovdje dolazi do izražaja tvrdnja da *značaj ironije je u tome što čini uočljivom ulogu čitatelja u razumijevanju smisla teksta.*⁵

Na samom početku romana smo upoznati sa time da je našeg junaka od sigurne pogibije spasio magarac i najveću ironiju predstavlja što on sada svoj život duguje magarcu. On ne misli da je to naročito vrijedno pažnje jer po njegovom mišljenju mnoge historijske ličnosti su bile spašene od strane različitih životinja. U ovome romanu mnogobrojni likovi su spomenuti kao oni koji naprosto nemaju sreće u životu i bivaju ostavljeni sa nezadovoljenim težnjama. Zanimljiva je priča o jednom stricu koji je čitav život tragao za blagom. Kada ga je napokon našao unutar

⁴ Ibid., str.557.

⁵ Zdenko Lešić, *Teorija književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005., str.267.

jedne rupe, nije uspio da nađe izlaz iz te rupe. Postmoderna umjetnost može se definisati kao *dvorana mnogobrojnih često razbijenih i deformišućih ogledala*.⁶

I u ovom romanu je prisutan veliki broj priča koje nam pomažu da sagledamo stvarnost iz više uglova. Sama životna sudbina glavnog lika i činjenica da je on Palestinac u službi izraelske vlade predstavlja ironiju. Osnova njegove službe je da bude doušnik što će mu u život donijeti mnogobrojne avanture. Kada govorimo o doušnicima gotovo uvijek zamišljamo mudre i prepredene likove koji nastoje izvući korist za sebe. Glavni junak ovog romana je daleko od tog opisa. On je dosta nespretni u mnogobrojnim životnim situacijama i nije u stanju da se pobrine ni o svojim najmilijim i spasi im živote.

Roman počinje tvrdnjama da su ga oteli svemirci. On se javno ismijava svima koji bi doveli u pitanje to i pravi aluziju na činjenicu da nekada davno ne bismo vjerovali ni u postojanje mnogobrojnih tehnoloških dostignuća koji se danas podrazumijevaju kao što su Tv, radio. Sama ironija se ogleda u tome što na pitanje upućeno svemircu zašto ga je oteo ovaj odgovara da on nije imao nijednu bolju životnu alternativu. Svemirac je ovdje prema mišljenju određenog broja kritičara predstavljen kao nužan katalizator i protuteža jednako nelogičnoj i stresnoj svakodnevnici kojoj su arapske manjine bile izložene pod izraelskom okupacijom.

U nekim dijelovima romana glavni junak je predstavljen kao priprosti građanin sa postupcima dvorske lude. U jednom smislu ironija podrazumjeva *neki obrt u životnim situacijama koji je suprotan od očekivanog toka događaja*.⁷ Taj kontrast je najviše izražen kod glavnog junaka koji nas svaki put iznenadi svojim nelogičnim odabirom postupaka i djelovanja. Ironija u osnovi krije pravo značenje ali i sugerije kakvo je ono. *Kod ironijskog diskursa ironijski otklon se uspostavlja, ne samo prema događajima i ljudima o kojima se priča, nego i prema vlastitoj priči*.⁸ Naročito je zapažena upotreba oksimorona u riječima glavnog junaka : *Ja sam ostali, ja sam jedinstven* !Njegov uzvik naglašava epske razmjere rezigniranosti činjenicom da se

⁶ Z. Lešić, H. Kapidžić-Osmanagić, M. Katnić-Bakaršić, T. Kulenović, *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe xx stoljeća*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006., str.557.

⁷ Ibid., str.276.

⁸ Ibid., str.277.

u svim novinskim člancima uvijek spominju ti ostali kao žrtve bez kojih ne bi bilo moguće spoznati razmjere stradanja i žrtve u punini.

Glavni junak romana je naročito ironičan kada govori o porijeklu članova svoje porodice gdje kaže da su oni *plemenita dinastija četvrtoga koljena*. Na ovaj način on naročito aludira na one koji se na poseban način odnose prema svome porijeklu. Članovi njegove porodice nikada nisu pošteđeni ironije pa on naglašava da je mnogima potraga za blagom došla glave. Otac je poginuo zbog toga što je bio zagledan u pod dok je nastojao uočiti tragove blaga, a i djed je blenuo u zemlju i pao na kamen koji mu je rascopao gavu. *To je sudbina naše porodice da vječito tražimo ispod nogu novac koji je nepažnjom možda ispao iz kese nekom slučajnom prolazniku, sve se nadajući da ćemo naći možda blago koje će nam iz korijena promijeniti naš jednolični život.*⁹

I sam naziv *Opsimista* u prezimenu junaka ovog djela aludira na to kako on ne može da razluči razliku između pojmova optimista i pesimista. Naglašava kako je u biti zahvalan kada god izbjegne bilo kakvu nevolju. Vrhunac ironičnog pristupa stvarnosti predstavlja situacija u kojoj on objašnjava pogibiju rođaka kojeg su donijeli u komadima za kojeg je majka povikala da je dobro što je tako ispalo. Kada je nevjesta sva u čudu upitala u čemu se ogleda ikakvo dobro, ova je odgovorila da je mogao biti osramoćen tako što bi mu žena pobjegla sa drugim. Ova je zaista i pobjegla sa drugim, ali se ispostavilo da on ne može imati djece.

Ironije nisu pošteđeni ni glavni krivci za izrazito teško stanje arapskih manjina –sami cionisti. Način na koji se ironijom obrušava na ideju cionizma i njihove postupke naročito se ogleda u riječima : *Nisu Memluci ni Križari, ovo su ljudi koji se nakon odsustva u trajanju od 2000 godina vraćaju. O kako čudesnu memoriju imaju.*¹⁰ Na jednom mjestu svu gorčinu i neprimjerenost situacije opisuje sljedećim riječima: *Naš generalni ministar kaže da je naša okupacija najmilosrdnija na licu zemlje još otkako je raj oslobođen od Adamove i Evine okupacije.*

¹¹ Ta ironija ima veoma gorak ukus kada se govori o razmjerama stradanja nevinih civila i djece. Govoreći o odgovoru na događaj iz 1972. godine kada su ubijeni izraelski sportisti u Minhenu

⁹ Emil Habibi, *Opsimista- Čudnovati nestanak Srečka Nesrečkovića*, Clio, Beograd, 2015., str.44.

¹⁰ Ibid.,str.24.

¹¹ Ibid., str.175.

gorka ironija naprosto isijava iz njegovih riječi: *Zar se naše ratno vazduhoplovstvo nije svelo ubijajući žene i djecu početnike u sportu zvanom život po izbjegličkim logorima u Siriji i Libanu i zar se nismo tješili tim?*¹² Za one koji su na slobodi vlast ima poseban tretman i drži ih uvijek na oprezu i u neizvjesnosti jer bi mogli dopasti zatvora. Said se sa naročito izraženom ironijom osvrće na tu nezahvalnu poziciju i kaže: *Nama koje je država dobila u nasljeđe od naših očeva pozicije su ostale visoke čak i u tamničkoj ćeliji.*¹³

Naročito beskrupuloznim i nezajažljivim predstavlja se lik čovjeka koji je Saidu direktno nadređen-Jakova. On ne osjeća potrebu da opravda sve bestijalnosti koje su priređivali Palestincima na svakodnevnom nivou tako i navodi riječi jednog od svojih prijatelja: *Mi kad pljačkamo pljačkamo da ostanemo.*¹⁴

Stenjući pod okovima izrabljivanja i neprestanih pritisaka cionističke vlasti, čak i seljani koji su istinski starosjedioci i posjednici zemlje nad kojim sad okupacione vlasti silu i harač sprovode kažu: *Novine arapskih zemalja uobručavaju nas bajkama o pobjedama poput oreola oko glave svetaca, u njima nema mjesta za informacije o našem obruču. Neprestano su nas uobručavali tim obručima pobjeda, dok se sve nije zbrkalo da više ne možeš da znaš jesu li to lovorovi vijenci pobjede ili grobljanski vijenci za mrtve.*¹⁵

Autor ne šteti ironiju ni kada govori o Arapima koji su u ovome djelu predstavljeni kao veliki ljubitelji folklora i šarenila. Kada opisuje arapske kuće kaže: *Tačno se zna koja je kuća arapska, a koja njegovog komšije Jevreja baš po državnim zastavama koje lepršaju samo na arapskim kućama. A jevrejska kuća je samo jevrejska kuća.*¹⁶ A kada su jednog pitali šta je razlog ovakvom stanju on je rekao: *Ništa, burazeru, ovi su Europejci, imaju slabu maštu, zato mi mašemo zastavama da oni to vide svojim očima.*¹⁷ U ovim riječima se može uočiti i rezigniranost zbog neprestanog raslojavanja između Arapa i njihove potrebe da ističu prednost jedne nacije nad drugom.

¹² Ibid., str.106.

¹³ Ibid., str.173.

¹⁴ Ibid., str.178.

¹⁵ Ibid., str.199.

¹⁶ Ibid., str.143.

¹⁷ Ibid.,str.143.

Oštrica ironije je također usmjerena na potrebu da se insistira na trivijalnim stvarima u vremenu kada je aktuelan opstanak. Pisac je naročito ironičan kada se osvrće na slabosti Arapa prema različitim vrstama materijalnih blagodati: *Arapin neće imati prednost nad nearapom ni u čemu osim po kraljevima i tome što se zamotava u kutiju*¹⁸. Govoreći o najnižim porivima njegovih sapatnika i sunarodnjaka navodi: *Oni proklinju uvoznu robu osim aviona, kamiona, lampiona, slikanja ,ručnog cjelivanja i podvriskivanja, radničkog ugnjetavanja, razvratnog trpanja, pretrpavanja i bogataške uživancije naspram sirotinjske oskudacije*¹⁹.

Za autora je traganje i pozivanje na davnu prošlost krajnje neproduktivno. On se naročito obrušava na ovu ideju i pored toga predmet ismijavanja su i oni likovi koji neprestano tragaju za drevnim blagom. U jednom stihu kaže da ako tako duboko nastave kopati dosegnuće i do samih dinosaura. Samo Saidovo preživljavanje koje je nužno zbog održavanja dinamike djela je krajnje moralno upitno, ali je nužno. Neostvarena ljubav između njega i njegove prve ljubavi Juad pokazuje razmjere frustracije i nemogućnosti ostvarivanja povezanosti između Arapa zarobljenih u okviru cionističke tvorevine i jevreja. Ogroman upliv cionističke ideje je doveo do toga da se Palestinci povuku u istinsku i figurativnu izolaciju. To se naročito ogleda u ovom djelu gdje junak djela tvrdi da piše iz sigurne pozicije gdje zlo ne može stići.

Kroz čitav roman provlači se motiv Palestinaca koji nastoje da se vrate na svoja ognjišta gdje se, kako tvrde, nalaze njihova zakopana blaga. Takav je slučaj i Saidove supruge Bekije, čije ime u osnovi znači ona koja ostaje. Njeno skriveno blago leži ispod uništenog sela Tanti. Za neke kritičare skriveno blago je simbol za Palestinu, njenu izgubljenu nezavisnost, nacionalni ponos i tradiciju. Said nastoji da pomogne supruzi da se dokopaju blaga. Određena ironija se ogleda i u činjenici da su oni zapustili brigu o sinu zbog potrage za blagom, a sin je iskoristio sve te godine u kojima je posmatrao postupke svoga oca i slušao priče iz 1001 noći te sam došao do kovčega punog zlata i nešto skrivenog oružja. I Vala, Saidov sin, koji se otisnuo u palestinske komandose razjaren situacijom u životnom zatočeništvu na upozorenje majke da bi bilo dobro da izađe jer je opkoljen, kaže riječi koje su pune ironije i gorčine: *Ja sam u ovu rupu*

¹⁸ Ibid., str.118.

¹⁹ Ibid., str.117.

*došao da se nadišem! Da jednom u životu dišem slobodno.*²⁰ On opisuje svu bijedu života u strahu i naglašava kako su mu od rane mladosti govorili da pazi šta govori i misli. Simbolika imena Vala leži u tome što ono znači odanost i njegove pristalice njegov čin tumače kao čin odanosti. On umjesto ponuđene uvjetovane slobode bira tamno zatvoreno mjesto što asocira na majčinu utrobu i na taj način izbjegava brutalnost vanjskog svijeta.

I odabiri životnih saputnica i ljubavi kod glavnog junaka Saida nisu pošteđeni ironije pa mu jedan postavlja pitanje: *Otkud to da si bio zaljubljen u djevojku imena Juad-ona koja se vraća , a oženiš se onom koja ima ime Bekije-ona koja ostaje, a rodiš sina po imenu Vala – lojalan ?*²¹

U vrlo teškim trenucima kada represivni režim cionizma pokazuje svu svoju oštrinu i prijeti mu zatvor on krajnje ironično progovara : *Na osnovu vašeg opisa etikecije u zatvoru došao sam do zaključka da su oni veoma humanitarno i milosrdno nastrojeni u postupku sa osuđenima –toliko da se ne razlikuju od svekolikog vašeg postupanja prema nama izvan zatvora.*²² Ovakvim riječima autor nam šalje snažnu poruku o tome koliko je teško nositi se sa svakodnevnim događajima i iskušenjima sa kojima se palestinski narod na okupiranim teritorijama neprestano suočava. Ironija je naročito prisutna i vidljiva u reakciji na stav jednog izraelskog zvaničnika koji naglašava kako su oni ustvari *donijeli civilizaciju na to područje i zelenilo* na šta je dobio upit: *Jeste li zato porušili beduinska sela Imras, Jalo i Bejt Nuba i prognali njihovo stanovništvo, časni moj gospodine?*²³

Djelo *Opsimista* u svakom svom poglavlju svjedoči jedan poseban nivo zrelosti neuobičajen za mnoge autore iz tog perioda. Ta zrelost je dobrim dijelom plod autorovog izravnog učešća i bogatog iskustva u turbulentnim historijskim događajima čiji je savremenik bio. Jezik koji autor koristi da opiše prijelomne scene u ovom djelu je jednostavan i izravan. Autorova iskrenost, neposrednost, lucidnost naprosto isijava iz svake rečenice.

²⁰ Ibid., str.154.

²¹ Ibid., str.127.

²² Ibid., str.175.

²³ Ibid., str.178.

Gradeći strukturu djela na ovaj način, Habibi uspijeva da podjednako impresionira i arapsku i izraelsku publiku i da kao pisac postane popularan u obje grupe. On ima svako pravo da koristi ironiju kao posebnu stilsku figuru koja mu služi da iznese mnoga životna iskustva iz perspektive obespravljenog građanina drugog reda.

Groteska: definicija i funkcija

Pojam groteska se veže za kasnoantičku Italiju. Riječ groteska potječe od italijanske riječi *grottesco* što znači čudno, neobično, izopačeno. U svojim počecima ovaj pojam se vezao na vrstu neobičnih ornamenata koji su prikazivali neprirodno spojene biljne, životinjske i ljudske dijelove koji su bili oslikavani u likovnoj umjetnosti. Tako da se groteska u srednjem vijeku uglavnom vezivala za slikarstvo i likovnu umjetnost i pomagala je da se uz nju prikaže iskrivljena percepcija stvarnosti. U 18.vijeku groteska se počinje vezivati za šira područja i ostale vidove umjetnosti.²⁴

U književnosti se groteska odnosi na prikazivanje ljudi ili predmeta u neprirodnom, komičnom, izobličenom ili potpuno deformisanom obliku. Kada je riječ o groteski u različitim periodima razvoja književnosti evidentno je da se ona pojavljuje i najviše ističe u onim periodima kada se buntovnički propituje sistem, vrijednosti ili se događaju krupna društvena previranja(srednji vijek, romantizam, postmodernizam).

Kada se govori o groteski ono što nam prvo pada na pamet jeste da se groteska odnosi na nešto što je smiješno. Ali, groteska nerijetko nosi potpuno dublje značenje i ona nije tu da ukaže samo na nešto što je smiješno, nego se u pozadini njene upotrebe vrlo često dešava i neka tragedija. Nerijetko se kod groteske miješaju elementi bizarnog, tragičnog i komičnog. U književnim djelima u kojima se pojavljuje groteska često se pokušava spojiti nespojivo. Na jednom mjestu se isprepliću komični i tragični elementi, kao i užas i smjeh.

Glavni lik u pojedinim djelima u kojima je groteska kao stilska figura u širokoj upotrebi kod čitaoca izaziva strah i sažaljenje. On bi vrlo lahko na osnovu mnogih kvaliteta svoje ličnosti mogao biti dobro uklopljen u društvene tokove. Ali pojedine osobine njegove ličnosti i njihova suprostavljenost onemogućavaju njegov razvoj u uspjeh.

²⁴ Vidi: Z.Lešić, H.Kapidžić-Osmanagić, M. Katnić-Bakaršić, T.Kulenović, *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe XX stoljeća*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006, str.138-140.

Groteskni elementi u književnom djelu su ponekad tu da izazovu smijeh, a ponekad čuđenje i gađenje. Groteska često stoji iza nečega prema čemu mi nemamo povjerenje, ona kod nas vrlo često izaziva nejasne osjećaje.

Groteska u romanu *Opsimista*

Ako uzmemo po osnovnoj definiciji da je groteska prikazivanje ljudi ili predmeta u komično –nakaznom obiku onda nas na samom početku i pri pokušaju da se otkrije porijeklo imena glavnog junaka i njegovo očinstvo dočekuje kovanica *opsimista* koja je potpuno groteskna. *Kod grotesknog tijela najbitniji su oni dijelovi kojima on sebe nadrasta, prekoračuje vlastite granice i začine novo drugo tijelo*²⁵. Taj naziv *opsimista* kao da najvjernije opisuje samoga junaka koji za sebe kaže da nije siguran kako bi sebe opisao. Ujutro se probudi pun nade i poletnosti, ali mu svakodnevne životne prepreke i nedaće te nelogični i surovi postupci sve to pomute i obezvrijede njegov entuzijazam.

Kod groteske, što je najviše vidljivo u ovome romanu, naročito se ističe grubo karikaturalno prikazivanje zbilje povezivanjem entiteta koji su na prvi na prvi pogled nespojivi kao i sama kovanica *opsimista*. Sam izbor glavnog junaka koji svojom nestalnim, i na momente i nezrelim karakteristikama ličnosti ima ulogu nositelja radnje čini se grotesknim. U većini slučajeva iskušenja na koje nailazi, opasni događaji i situacije koje traže zdravorazumsko postupanje nadilaze njegovu intelektualnu i fizičku snagu. Glavni junak ovoga romana vrlo često reaguje protivno zdravorazumskom rezonovanju. Čak i u vrlo stresnim momentima on reaguje sasvim neočekivano. Jedne prilike je u njegov ured nahrupio veliki broj ljudi, a on se od histerije počeo smijati. Kao posljedicu je pretrpio fizički napad nekih od njih. Vrlo često smijeh u ovom romanu ima vrlo gorak ukus i posljedice.

Groteska kao iznimna stilski figura je naročito efikasna kada se opisuju cionistički postupci i razmjere njihove osionosti i nezajažljivosti. Jedne prilike su izraelske vlasti pronašle ključ od kovčega u kojem je jedna palestinska starica čuvala blago. Starica je pristupila veoma naivno kada je povjerovala jevrejskom policajcu i nadzorniku, a oni su joj nakon što su preuzeli blago uručili samo priznanicu. Neko bi u pozadini čitavog događaja očekivao neki pravičan odnos ili sažaljene prema onoj kojoj blago pripada, ali pronalazači su priredili grotesknu scenu gdje je starica kao vlasnica blaga bila potpuno izostavljena. Oni su naprosto bili ushićeni što su se

²⁵ Ibid, str.157.

dočepali plijena. Odnosili su se prema tom plijenu kao da su ga pribavili nakon dugog i mukotrpnog rada, a ne nakon klasične otimačine. Čitava scena je opisana riječima: *Policajac je svojom maramicom otro suze nadzorniku, a nadzornik ocijenivši taj gest kao izuzetno human obrisao suze policajcu svojom maramicom. Arapi i Jevreji se pogrliše i tu su se osjetili baš svojim uz same radosnice, zahvalnost i humanost.* ²⁶

Naročito je upečatljiv i obilježen groteskom prizor kada je glavni junak dospio u zatvor. Tamo su ga dočekali čuvari koji su opisani kao visoki, plećati i krvožedni. Said je odnekud umislio da bi najbolji način da im se preporuči i zadobije njihovu milost bio da im recituje Šekspira. Naivno je posmislio da će mu ta činjenica donijeti humano postupanje zatvorskih čuvara i poseban položaj. Kada su ga ti čuvari preuzeli uz udarce su mu govorili i provocirali ga: *De nas malo šekspiriši.*²⁷ Kasnije će na pitanje jedne od svojih ljubavi mlade Juad kako je on tako pametan odgovoriti da je to otkad su ga šekspirisali u zatvoru.

Jedne prilike se sreo sa Saidom –fedajinom koji mu je na poseban način skrenuo pažnju na razmjere grotesknosti u postupcima cionista i njihovom okretanju situacija u svoju korist. Opisujući jevreje Said je naveo: *Oni su došli iz samih arapskih zemalja, ništa im ovdje nije novo, čak ni psovke-eno ih psuju i gutaju psovke na čistom arapskom.*²⁸

Sve naprijed navedene situacije odgovaraju definiciji koju je dao Wolfgang Kayzer , teoretičar književnosti, insistirajući na paradoksalnoj prirodi groteske jer umjetnička djela zasnovana na njoj rijetko će kod koga izazvati smijeh. Više je to jeza i negativno osjećanje.

Bahtin ima nešto drugačiji stav kada je riječ o pristupu groteski. On smatra da groteska ima svoje uporište u narativnoj kulturi smijeha i u tradiciji srednjovjekovnih pučko-folklornih žanrova. Po njemu *groteskno tijelo je otvoreno i nesavršeno i u stalnom prerastanju sebe samoga i izlasku iz vlastitih granica, te u spoju sa zemljom , kosmosom i društvom.*²⁹ Bahtin na sebi svojstven način ovakvim tumačenjem groteske insistira na tome da je ona data da se prevaziđe ogromni jaz između visoke i niske kulture i između elitne i populističke kulture.

²⁶ Emil Habibi, *Opsimista- Čudnovati nestanak Srećka Nesrečkovića*, Clio, Beograd, 2015., str 123.

²⁷ Ibid., str.183.

²⁸ Ibid., str.209.

²⁹ Z. Lešić, H. Kapidžić-Osmanagić, M. Katnić-Bakaršić, T. Kulenović, *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe xx stoljeća*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006., str137.

Groteska se kroz historiju pokušavala predstaviti kao pandan i suprotstavljena strana idealu savršenosti i čistoće. U antici se npr. groteska utjelovljuje u biću sastavljenom od lava, zmije i koze. U kasnom srednjem vijeku groteska je bila predstavljena kroz karikaturalno tijelo prenapučenih dimenzija i funkcija. U romantizmu ona se utjelovila u muzički ili likovnu arabesku. U avangardnom romanu i pozorištu groteska je pretočena u besmisao, ništavilo i apsurd.

Naročito je važan primjer kada autor sebe uspoređuje sa mačkom. Uspoređuje nauk o seljenju duša gdje zamišlja sebe poslije smrti kako se oglašava poput mačke svome sinu. Jedna od definicija groteske je da ne izaziva samo komična, nego i tragična osjećanja. Said, glavni junak je i najbolji primjer za to jer on pored toga što vrlo često djeluje nezgrapno i smušeno, u isto vrijeme izaziva i sažaljenje. Da je rođen u nekim normalnijim uslovima i uređenijoj zemlji mogao je biti jedan od običnih dobro prilagođenih likova. Ali sve grozote, napadaji i narušavanje osnovnih ljudskih prava ne daju prostora da on bude *normalan* i *prilagođen*. On kod čitatelja pobuđuje opće suosjećanje i mi smo skloni da mu oprostimo mnoge greške i nedostatke.

I pojedine druge ličnosti kao ugledni predstavnici društva su opisani na groteskni način. Takav je ugledni advokat Bazindžani, koji pored toga što u svom imenu nosi taj naziv veliki je mrzitelj patlidžana. Ovdje se može naročito istaći da se neki velikodostojnici kao što je ovaj ugledni advokat bave trivijalnim problemima da bi potisnuli svlastitu grižnju savjesti što se ne bave dubljim problemima, jer se od ovakvih likova očekivalo da budu predvodnici otpora, a ne da budu kolaboracionisti sa izraelskim snagama.

Osobine pripovjedačkog postupka u djelu *Opsimista*

Svako književno djelo, nesumnjivo, ima svoju poziciju unutar tradicije. Ono živi i djeluje unutar tradicije, sarađuje sa ostalim djelima i utječe na njihovo vrednovanje. I palestinskim piscima je pripovjedački postupak romana bio nužan da rekonstruišu stvarnost u kojoj su živjeli i čiji su taoci na neki način bili. Roman Emila Habibija unutar jednog historijskog konteksta nastoji da dokaže da nije samo poezija ta koja uspijeva da dosegne emocije čitalaca. Habibi je karakterističan po tome što je svojevrijedno odlučio da živi i stvara na samom poprištu sukoba, a nije odabrao mirniju i pouzdaniju varijantu dijaspore.

Zbog strukture i načina pripovijedanja ovaj roman pripada djelima postmodernizma. U njemu se vješto prepliću i smjenjuju epistoralna kompozicija sa čestim izletima u fantastično i intertekstualno povezano sa određenim referencama na historijske događaje. Pisac ovoga djela vješto koristi različite književne tehnike, a sve kruniše jedinstvenim stilom. Sve je ovo potrebno za kreiranje jedinstvenog djela u kojem se glavni lik nikada ne žali na vlastitu sudbinu i nedaće, nego on traga za načinima kako će pomoći svojim sunarodnicima i na krajnje realističan i nepatvoren način prenijeti njihova životna iskustva.

U postmodernističkim romanima uvijek je pisutan dijalog raznih formi-dnevnika, putopisa, epistoralne forme i sve one stvaraju korelaciju i suživot. Ovo djelo na najbolji mogući način pokazuje kako je moguće uživati u slobodi od diktata jednolične književne forme. Mnoga današnja književna djela se *guše u atmosferi ideoloških dogmi i venu na vjetru političkih sukoba*.³⁰

Autor je svojom iskrenošću i nepristrasnim kombiniranjem raznolikih formi postupio po principu arabeske. Svaka od ovih formi daje jedinstven pogled i opis stvarnosti, a opet samo u cjelini daju potpunu sliku i historijski kontekst stradanja i sudbine jednog naroda. On uspijeva da bude svjedok jednog vremena i turbulentnih događaja na najbolji mogući način. Prema

³⁰ Zdenko Lešić, *Saga o autoru*, Synopsis, Sarajevo, 2015., str.109.

Aristotelovoj tvrdnji dobro konstruisano književno djelo *ne može početi bilo gdje, i završavati se nigdje*.³¹

Zato je i ovo djelo brižljivo osmisleno da nam nadrealnim scenama privuče pažnju na samome početku gdje se susrećemo sa dolaskom svemirca. Jedan od najboljih načina da se privuče pažnja je da se na samome početku djela uvedu bića sa druge planete. Na taj način autor je uspio da privuče pažnju čitalaca i da se sa nestrpljenjem počnemo probijati kroz zgode i nezgode glavnog junaka koje slijede u daljem tekstu. Uvođenjem svemirca u priču čini se da je sam zaplet smješten na početak djela i mi smo prisiljeni da tragamo za događajima koji su se desili u prošlosti da bismo mogli sklopiti jasnu sliku. Na ovaj način pisac je u uspio da u nama probudi narativnu žudnju. Kako se radnja romana odvija mi se upoznajemo sa ženama u životu glavnog junaka po kojima i poglavlja nose nazive ali i drugim sporednim likovima kao i njegovim nadređenima. Niko od spomenutih ne dobija glavnu ulogu u romanu, a svi su podjednako bitni u konstruisanju zaokružene slike o glavnom junaku. Dajući nam različite perspektive autor ukazuje na to da umetničko delo *nije neka prostorna tvorevina u kojoj bi se razne strane mogle odvojeno ispitati, već celovitost u kojoj se svi slojevi koje u toku razmatranja možemo izdvojiti u krajnjoj liniji odnose jedan na drugi i u kojoj oni u krajnjoj liniji dejstvuju*.³² Svaka od ovih priča predstavlja svojevrsnu epizodu. Epizode su te koje djelu daju obim i veličinu. Upravo različiti profili likova koji imaju priliku da učestvuju u kreiranju cjelokupne priče su ti koji daju dinamičnost romanu. Glavni interes je pomjeren sa fabule na ljudsku ličnost i sudbinu. Gledajući iz posebnog ugla ovaj roman podsjeća na pozorišnu scenu na kojoj se smjenjuju mnogobrojni glumci. Ti glumci na pravi način iskorištavaju ponuđeni prostor i vrijeme. I na samom kraju roman se završava tako što glavni junak sjedi na kocu i taj prizor donosi asocijaciju na Isusovo raspeće. Imamo dojam da se jedan krug zatvorio, samo da bi se drugi mogli otvoriti.

Sva tri dijela ovoga romana su jednako bitna da bismo dobili zaokruženu sliku stradanja jednog naroda ali i samog junaka priče. Svaka od tri žene po kojima poglavlja nose

³¹ Aristotel, *O pesničkoj umetnosti*, prijevod: M.N. Đurić, Dereta, Beograd, 2002., str.69.

³² Wolfgang Kayzer, *Jezičko umetničko delo*, prijevod: Z. Konstantinović, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973., str.285.

imena su podjednako bitne u životu glavnog junaka i njihove uloge u njegovom životu su opisane kao jedinstvene i vrijedne pažnje. Ova poglavlja se ne vežu jedna za drugo i mogli bi da funkcionišu kao zasebni entiteti. Jedini fokus koji je zajednički za ova poglavlja je Said i razvoj njegove ličnosti. Ono što drži pažnju čitaoca je dinamika koja je prisutna u svakom pojedinačnom poglavlju. Također svaka od tri žene je opisana kao osebujna ličnost što je doprinijelo jedinstvenosti samog djela. Na ovaj način nema centralnog odjeljka ili epizode. *Nužno je da se ukloni razlika između centra i margine i da se pokaže da je centar mjesto koje pravi marginu i da bi tzv.margina trebala predstavljati jedan od ravnopravni centara.*³³

Naročito je uočljiva upotreba angažirane alegorije u samom pripovjedačkom postupku. Zadatak alegorije unutar samog romana je da prenese kompleksne koncepte i ideje na što jednostavniji način. Tri žene po kojima poglavlja ovog romana nose nazive su najbolji primjer angažovane alegorije. Boravak glavnog lika na kocu je također alegorija na temu kršćanstva i Isusova raspeća. Taj boravak na kocu je nužan da bi upućivao na patnju i obeščašćenje. To je i posljednja slika njegovog boravka na ovom svijetu, poslije toga on nestaje. Pisac je posegnuo za alegorijom kao dostatnim sredstvom za kreiranje uspješnog djela postmodernizma.

³³ Zdenko Lešić, *Nova čitanja: Poststrukturalistička čitanka*, Buybook, Sarajevo, 2003., str.109.

Polifonija i heteroglosija u romanu *Opsimista*

Da bi čovjek pokazao korektan odnos prema sebi i svijetu potrebno je da vodi dijalog. *Polifonija je bitna odredba romana u kojem se u stalnom dijalogu likovi romana i sam autor.*³⁴ Tu su prisutni različiti glasovi koji stupaju u neprekidan dijalog a ne nazire se trajno i jedinstveno rješenje. Pod pojmom heteroglosija podrazumijeva se *supostojanje socijalne, klasne i dijalekatske stratifikacije. Riječ i iskaz su nastanjeni u različitim smjernicama i silnicama suprostavljenih socioalekata.*³⁵ U književnosti se pitanju Drugog naročita pažnja počinje posvećivati pojavom modernizma. Najčešće je drugi taj koji je zaostao i mi mu moramo prenijeti određene civilizacijske vrijednosti.³⁶ Kada je postmodernizam preuzeo književnu scenu onda je postalo moguće da tog Drugog čujemo i u sebi. Jedan od načina da tragamo za Drugim u sebi je da obnavljamo svoj interes za biografiju pisca.

I u ovom romanu je prisutno mnoštvo socijalnih glasova. Pisac kroz različite dijelove romana i stihove uspostavlja dijalog sa eminentnim pjesničkim imenima koji su imali veliku ulogu u tumačenju palestinske tragedije. On se, pomalo i pretenciozno poziva na prave klasike arapske poezije Imrul Kajsa, Abu Nuvasa, Džahiza, ali i Šekspira. Pored toga, on čak poseže za riječima drevnih arapskih naučnika i putopisaca i stavlja ih u ironični i satirični kontekst. Na taj način on skreće pažnju na palestinsku borbu te na potrebu da se održe osnovne vrijednosti palestinskog nacionalnog identiteta. Reference na pojedine događaje i ličnosti u najmanju ruku kod čitaoca pobuđuju narativnu žudnju i poriv da se iščitava dodatni kontekst.

Ovaj roman pokazuje dosta antirealističan stav baš kroz svoj poseban odnos prema historiji i historijskim ličnostima. *Jedan od karakterističnih načina na koji postmodernistički romansijeri ukidaju realistične konvencije predstavlja njihov ironičan povratak historiji. Prošlost se mora ponovo posjetiti ali sa ironijom.*³⁷

³⁴ Z. Lešić, H. Kapidžić-Osmanagić, M. Katnić-Bakaršić, T. Kulenović, *Suvremena tumačenja književnosti i književnkritičko naslijeđe xx stoljeća*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006., str.132.

³⁵ Ibid., str.133.

³⁶ Vidi: Edward Said, *Orijentalizam: Zapadnjačke predodžbe o orijentu*, prijevod: R. Hafizović, Svjetlost, Sarajevo, 1999., str.135-137.

³⁷ Zdenko Lešić, *Teorija književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005., str.513.

Možemo reći da u ovom romanu nema istinskih heroja nego samo dugi niz likova koji su žrtve jednog veoma turbulentnog historijskog niza događaja. I Palestinci i Izraelci postaju lahka meta za upotrebu parodije i ironije pri opisu njihovih postupaka

Magijski realizam u romanu *Opsimista*

Junak ovog romana se nekada doima kao stvarna historijska ličnost, a nekada samo kao stvorenje iz svijeta fantazije. To ispreplitanje svijeta fantazije i pravila koja u tom svijetu vrijede i krute realnosti je nužno da se shvate i epske razmjere palestinskog stradanja. Said pokazuje visok stepen naivnosti i nezgrapnosti kada se vraća u svoj rodni kraj. On kao da sam sebi podmeće nogu i nije u stanju da pomogne ni najbližim članovima porodice. Ono što je postignuto kroz naročiti oblik naracije u ovom romanu je oživljavanje priča koje bi inače ostale bezbojne jer bi bile prenijete samo kroz novinske članke i historijske tekstove. *Prisjećam se svog prvog susreta sa neobičnim čovjekom iz svemira. Čudim se sebi kako sam ga samo pustio da ode, kako ga nisam dograbio za skute i navalio na njega da me spase iz ovog užasnog života.*³⁸

Svaki put kada se čini da junak ne umije da iznađe način da se nosi sa stvarnošću nešto iz dimenzije fantastičnog se pojavi. Na osnovu ovog fantaziranja on nastoji da pronađe način kako da pobjegne iz stvarnosti i udalji se od životnih teškoća. Po tumačenju mnogih taj lik svemirca nije stvaran nego Saidova kreacija kao posljednji čin odbrane i bijega od surove svakodnevnice i jedina opcija za njegovo izbavljenje. On sebe smatra naročito naprednim zbog toga što je ostvario saradnju sa bićem sa druge planete te kaže: *Pa kako su moji djedovi krivili vratove tražeći zakopana blaga pod nogama ja sam evo pronašao šta sam tražio sve gledajući iznad sebe, u svoju braću svemirce koji su mi u dušu vratili mir i spokoj.*³⁹

Njegovo sjedjenje na kocu na kraju samog romana mogla bi biti alegorija na Isusovo raspeće na križu i iskupljenje od grijeha. Sjedjenje na kocu bi moglo tumačiti kao život na ovom svijetu i patnje na njemu. Na kraju se pridružuje mnogo ljudi, pa čak i Jakov, glavni oficir. Kada ga ovaj pita da li vidi kolac na kojem je, Jakov odgovara da su svi na nekom kocu. Srećko mu kaže: *Ali ja vas ne vidim*⁴⁰, na šta mu ovaj odgovara: *Ni mi ne vidimo nikog drugog.*⁴¹ To bi moglo značiti da smo svi zaokupljeni svojim životom i da svako svoje probleme gleda kao

³⁸ Emil Habibi, *Opsimista-Čudnovati nestanak Srećka Nesrečkovića*, Clio, Beograd, 2015., str.64.

³⁹ Ibid., str.167.

⁴⁰ Ibid., str.167

⁴¹ Ibid., str.167.

najveće. On navodi također kako su njegovi preci svoj bijeg od stvarnosti vidjeli u kopanju zemlje i nastojanju da pronađu davno izgubljena blaga. To je bio način njihovog viđenja šta bi moglo predstavljati mir i ostvarenje svih snova za njih

Prema mišljenju nekih kritičara uvođenje svemirca u prostor romana je suvišan i nelogičan. Drugi, u isto vrijeme, smatraju da je njegovo prisustvo nužno kao katalizator svih dešavanja i razvoja priče romana. Naročito se insistira na tome da je svemirac taj koji poziva na mirni i verbalni otpor čitavom zlu koji je zadesio palestinski narod.

I na samome kraju romana dok boravi na kocu i sublimira sve svoje životne nedaće i poraze u mnogobrojnim bitkama koje je doživio stiže mu u pomoć njegov drug svemirac. On ga na svojim leđima odnosi u lagume Akre i dalje u nadzemaljski prostor.

***Opsimista* kao antiheroj**

Glavni lik romana *Opsimista* je idealan primjer za antijunaka, osobu koja sama sebi ne može priskrbiti nikakvo naročito priznanje i uspjeh u životu. Čak i u trenucima kada odlučuje da slijedi stope svoga oca i sarađuje sa izraelskim snagama on ne dobija nikakvo originalno priznanje nego postaje i ostaje vječiti predmet poruge. Said se svakodnevno nalazi u žaru borbe i prisiljen je da balansira između ludosti i mudrosti. Kroz takvu njegovu svakodnevnicu protkana je stalna patnja budući da je konstantna žrtva represivnog režima. U dosta situacija on pokazuje svoju gotovo dječiju naivnost u svojim reakcijama na veoma krupne događaje i kao da očekuje da i drugi suosjećaju sa njegovom naivnošću i nedostatkom životnog iskustva.

Na samom početku djela smo upoznati sa mogućnostima da bude istinski borac protiv okupatora, ali to ne postaje. I kao poslušnik i doušnik režima on nema nikakvog uspjeha nego, srećom, tako nespretn i neodlučan uspijeva bar da ne nanese zlo svojim sunarodnjacima. Said je sklon emotivnim izljevima i ponekada kada je izazvan da govori ne posjeduje mehanizam da se zaustavi u iskrenom izljevu svojih misli i osjećaja. Čak ga ni kazna ni surovo postupanje ne uspijevaju da odvrte od njegovih naivnih i nekontrolisanih postupaka.

To su njegove mogućnosti i osobenosti da na taj način služi svojoj domovini najbolje što može, jer pored toga što sebe izvrgava ruglu zbog toga što je uglavnom otvoren i neposredan, on i iz drugih uspije da izvuče spontane reakcije i da njihove namjere i postupke ogoli do krajnjih granica.

Nekada smo u mogućnosti da na Saida ne gledamo samo kao na žrtvu cionističke represije, nego i osobu koja baštini manjak kritičke i historijske svijesti. Kroz njegovu ličnost pisac iznosi kritike prema Arapima i njihovom letargičnom odnosu prema sopstvenoj situaciji i životu sklonom strastima i sitnim životnim radostima. Portretiranje njegovog smiješnog i tragičnog lika vrlo često nije dostatno da ublaži svu jačinu i beskrupuloznost represivnog aparata koji ga okružuje. Naročito je to vidljivo u opisima zatvorske atmosfere pri opisu čuvara kao širokih, plećatih i krvožednih. Oni su opisani na način da su osposobljeni i spremni da drugima priušte poniženje i patnju. Svi oni kao da su braća jer svojim fizičkim izgledom i konstrukcijom te

samim držanjem slične jedan drugom kao jaje jajetu. Opis ovih čuvara služi kao metafora za cionistički represivni režim koji sprovodi masovni progon, prisvajanje lične imovine i fizičko mučenje. Na sve ovo naročito se čine apsurdnim Saidovi pokušaji da humanizira njihove postupke, a na kraju kaže da su oni njega šekspirisali.

Svoj kukavičluk nekada pravda porijeklom i navodi da njegova familija potječe od neke robinje koja je zbog svog otpora prouzrokovala da vladar Tamerlan načini pokolj nad nedužnim civilima. Govoreći o muškoj strani navodi kako su muškarci u njegovom plemenu bili skloni da olahko daju razvod svojim ženama čak iako nisu imali realan razlog za to. Takve postupke je on tumačio kao sklonost ka svojevrsnoj izdaji. Sve ove priče on navodi kao potporu i objašnjenje svoje individualne nemoći i sklonosti ka podaničkom odnosu prema slugama cionističkog režima, a naročito njegovom nadređenom oficiru Jakovu. Taj veliki čovjek(niskog stasa) je u osnovi niži od Saida i na mnogo mjesta gdje se opisuje njihov međusobni odnos možemo primijetiti da Saidu nedostaje svijest o individualnoj moći i sposobnostima u odnosu na nadređene. Na taj način se on neprestano kreće u labirintu nemoći i frustracija. Jakov je predstavljen kao tipični kolonizator koji smatra da su on i njegovi istomišljenici mjera za sve. On smatra da ono što on zamisli se može smatrati jednim ispravnim i relevantnim. Postupci svih ostalih, a najviše u ovom slučaju glavnog junaka Saida, budući da se ne uklapaju u ono što je on zamislio, mogu se posmatrati kako čudni i uvrnuti.

Ponekada neki stvarni i nestvarni likovi(Svemirac) pokušavaju da podstaknu glavnog junaka da sagleda druge pozitivnije i jače aspekte njegove ličnosti. Oni mu nastoje ponuditi nove perspektive i nadu u bolju budućnost. Naročito se inspirativnom u tom pogledu doima ličnost mlade Juad koja na njegovo upozorenje da dolazi policija odgovara *Ali ovoga puta stvari su se potpuno promijenile*.⁴² Na to on odgovara *Ali oni se nisu promijenili*⁴³. Ali ona opet ohrabrujuće odgovara *Ako se ništa nisu promijenili, to je njihova nesreća, mi smo se promijenili*⁴⁴. Na ovaj način ona pokušava pobuditi preostale životne sokove u njemu te otvoriti mu oči za druge perspektive.

⁴² Ibid.,str.172.

⁴³ Ibid., str.172.

⁴⁴ Ibid., str.172.

Said nije jedini koji može biti okarakterisan kao antijunak. Roman obiluje likovima kako sa arapske, tako i sa cionističke strane koji se odlikuju nedosljednošću, nedostatkom hrabrosti i etike u postupanju. Zato su parodije tako česte kao najuspješniji mehanizam razotkrivanja njihovog pogrešnog postupanja i skrivenih i loših namjera. Njegov sin i supruga bivaju ustreljeni a on se pretvara kao da ništa ne zna. Uvijek pokušava da iznađe način kako da opravda svoj kukavičluk i nedostatak poduzetnosti pa kada ga pitaju kako je moguće da bude zaljubljen u jednu a druga supruga i sin mu završe kako su završili, on njima postavlja pitanje kako to da ga nisu pitali kako je rođen kao Arap? Kada su prvu suprugu Juad odvojili od njega na način da su je vojnici uhvatili i ubacili u kamion on nije pokazao nikakav značajan otpor. Njegov kukavičluk je imao tolike razmjere da nije smio poslati ni radio poruku.

Glavni oficir Jakov sve vrijeme ga je upozoravao da im bude vjeran pa će ga pripaziti iako realno za to nije ni bilo potrebe jer njemu je nedostajalo ikakve hrabrosti za duple igre. On ni na koji način nije imao hrabrosti da se odupre cionističkoj bestijalnosti nego je u svakoj prilici bio žrtva. Jedne prilike je morao sam da prenosi pokušstvo u svojim rukama i presrela ga je čuvarska služba. Osvrćući se na ovaj događaj on kaže : *I nije mi pošlo za rukom da spasim svoje stvari od državne svojine sve dok nismo pozvali Jakova koji ga je uvjerio da sam ja, to jest i ja, državna svojina.* ⁴⁵

Njegova naivnost i neiskvarenost je bliska ludosti. Navodi primjer kako je jedne prilike pred njega izletio jedan dječak iz sudnice i rekao da ga zove sudija. Kada je ušao tamo, dječak ga je predstavio kao svog rođaka, na šta mu je sudija izrekao zatvorsku kaznu od tri mjeseca kao navodnom rođaku zato što maloljetnicima se nije smjela izricati kazna.

On sebe u svojim nejakim kalkulacijama i vječitom nezavidnom položaju dovodi na rub života. Jedne prilike je čuo putem radia da je upućen poziv Arapima sa Zapadne obale da okače bijele zastave pred izraelskim okupatorom. I naš junak koji je boravio u Haifi smatrao je da ne može biti viška da i ovaj put iskaže svoju lojalnost na isti način tako što će isturiti zastavu na svoju kuću. Na ovaj način je, kako i sam priznaje, pretjerao je u iskazivanju lojalnosti što ga je i u zatvor odvelo. Zbog njegovog čina je Jakov, veliki čovjek(niskog stasa) pomislio je da on nije

⁴⁵ Ibid., str. 137.

nimalo glup nego ima i separatističke misli. U svojoj komunikaciji sa bilo kim on kada počne da priča samo sebe dovodi u sve veće opasnosti. Tako je i u selu među stanovništvom koje je njega i Juad lijepo primilo sasvim neprimjereno reagovao kada je na obavijest o smrti jednog od starješina reagovao riječima *Dobar je Bog*. Na taj način on nije mogao da ne pokaže da je odahnuo što se nije nešto gore desilo njemu i njegovima.

Naročito je ironično što on neka svoja najveća stradanja i torture želi da prikaže kao prednost. Kada ga je mlada Juad upitala odakle je on tako pametan, njegov odgovor je to bilo onda kada su ga *šeksapisali* u zatvoru.

Saidov prijatelj svemirac mu daje do znanja da je Volterov prijatelj Kandid bio *optimista*, dok je sam Said *opsimista*. Postoji mišljenje da je *Opsimista* pisan kao svojevrsan odgovor Volterovom *Kandidu*. Habibi to čini na način da pravi svojevrsne paralele i uspostavlja neku vrstu korespondencije sa Volterovim djelom. Ono što izaziva nejasnoću jeste kako je moguće da su djela koja su nastala u različitim vremenskim periodima i prilično različitim historijskim kontekstima tako povezana. Odgovor bi se mogao kriti u tome što postoji izvjesna paralela i sličnost u političkoj pozadini i prilikama u kojem su ova dva pisca živjela i stvarala. Neki kritičari su mišljenja da je Kandidova osnovna uloga u Volterovom djelu bila da se na ironičan način osvrne na stav filozofa Lajbnica koji je smatrao da je ovaj svijet uređen po principu općeg optimizma i harmonije. I u Kandidu dr. Panglos, tutor mladog Kandida, djeluje kao glasnogovornik Lajbnicovog optimizma. U pozadini djela *Kandid* je sedmogodišnji rat koji se vodi između Prusa i Francuza. Tu se može napraviti paralela sa izraelsko –palestinskim sukobom koji paradoksalno rezultira formiranjem države Izrael i dubinskim razaranjem Palestine. Jedan od glavnih uzroka za ovakvu katastrofu su upravo osobine Arapa koje Habibi na najbolji način oslikava kroz ličnost glavnog junaka, ali i ostalih ljudi bliskih njemu. Te osobine su samodostatnost, samodopadljivost, ali u isto vrijeme snishodljivost i podanički duh. Naročito je problematičan stav Saidovih sapatnika da se krupni politički sukobi i nasrtaji na nezavisnost i suverenitet domovine mogu tumačiti kao dio većeg Božijeg plana. Cijena ovakvog stava i odsustva djelovanja je velika- oni gube svoju sigurnu i mirnu luku, a formira se novi "Eldorado" kako ga Habibi ironično naziva. Taj nametnuti raj na zemlji u cionističkoj režiji donosi samo patnju, bol, obezglavljenost i raseljenost nesretnim Palestincima. U svemu tome oni polahko ali

sigurno gube svoj mukom stečen identitet. Od njih se očekuje da budu podanici i doušnici kao što je glavni junak romana, a da se pri tome odreknu svojih elementarnih prava. Habibi uz pomoć svog glavnog junaka dijeli i svoje proživljene intimne trenutke u turbulentnim vremenima i previranjima. Uz pomoć ironije i satire svu tu tragediju pokušava da učini podnošljivijom.

Glavni junak ovog romana se uspoređuje sa likom Nasrudin Hodže ili lika po imenu Džuha koji se uvijek nalazi u pojedinim životnim situacijama gdje ismijava lokalne moćnike i nepravdane postupke i zaklanja se za svoju budalaštinu. Džuha je u mnogim djelima opisan kao mudar i odlučan. Tako i Said postupajući kao mudra budala uspijeva prvenstveno spasiti svoj život. On se priklanja na stranu pobjednika i postaje doušnik. Na taj način on čitaocu pruža jedinstvenu šansu da izravno uči i saznaje o teškoćama i dilemama sa kojima su se suočavali Arapi koji su ostali na teritoriji Palestine pod izraelskom okupacijom. Svi ti, naoko komični prizori i istupi, su ništa drugo nego zastor za istinsku bol i nemoć zbog stradanja njegove porodice i sunarodnjaka.

Angažiranost romana *Opsimista: Palestina –ogledalo arapskog društva*

Postoji mnogo romana za koje se kaže da su pripadaju angažiranoj književnosti. Djelo *Opsimista* je najbolji primjer kako izgleda takvo djelo. Ovaj roman svojom umjetničkom vrijednošću svjedoči da je književno djelo uvijek *izraz "duha vremena" (Zeitgeist) i kao takvo u tijesnoj povezanosti sa drugim djelima i drugim umjetničkim i intelektualnim aktivnostima epohe.*⁴⁶

Roman *Opsimista* obrađuje jednu od najaktuelnijih tema današnjice koja predstavlja rak-ranu arapskog društva. Ta rak-rana je Palestina i stradanje njenog naroda. Autor ovoga romana ne kritikuje izravno bilo čije postupke ali svojim ironičnim opaskama provocira čitaoca da se suosjeća sa stvarnim žrtvama u palestinskom društvu. Glavni junak ovog djela pokušava da pobjegne što je dalje moguće od surove stvarnosti i da izbjegne ulogu aktivnog sudionika. On smatra da je moguće da svojom ulogom dodvoravanja i neutralnom pozicijom može izbjeći udarce sudbine namijenjene palestinskom narodu i da vrijeme koje prolazi ide njemu u prilog. Pri tome Said osjeća vrlo visok stupanj privrženosti rodnoj grudi. Ono za šta on nema kapacitet je stvarna borba i angažman na putu stjecanja boljitka za sebe, svoje bližnje i narod koji je izložen patnji i stradanju. Njegovi nespretni pokušaji da priskrbi korist sebi i svojim bližnjima redovno neslavno završavaju i samo izazivaju veći gnjev od strane moćnika. Njegova nerijetka pasivnost svjedoči dubini ponora u kojem se nalazi cjelokupno arapsko društvo danas pred naletom cionističke sile. On prihvata ulogu pasivnog posmatrača i onoga koji stoji što dalje od uloge aktivnog sudionika u borbi za palestinsko pitanje.

Junak ovog romana predstavlja veliku većinu arapskog stanovništva koji bi danas branili svoje pravo da mirno i zatvorenih očiju leškare unutar tvrđave koju su im drugi izgradili. Na taj način postupajući oni očekuju da im neka viša sila razriješi probleme koji se talože u toku dugog vremenskog perioda.

⁴⁶ M. Đurčinov, N.Koljević, N.Kovač i dr., *Moderna tumačenja književnosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1998., str.30.

Pojedinci, kao što je Saidov sin Vala , žele da prekinu taj začarani krug pasivnosti i učmalosti i ne prežu od toga da pokažu istinsku hrabrost kroz otpor. Oni su ohrabreni mišlju da će njihova žrtva poslužiti budućim naraštajima u ostvarenju jedinstvenog sna, a to je sloboda. On je taj koji želi da ostavi tragove u vremenu u kojem živi i da bude pokretač društvenih i svih ostalih promjena. Njegov otac, s druge strane, prepušta se bujici vremena koje je kao rijeka i prisiljava ga da pluta naniže bez ikakvog cilja. On je taj koji živi realnost koju doživljava poput mraka u kojem je svaka misao da će jednom svanuti zora iluzorna. On nerijetko, zajedno sa više članova arapske zajednice, svojim životnim stilom potkrepljuje orijentalističke teze o sklonosti Arapa ka udovoljavanju najnižim strastima. Njegov životni stil odgovara onome kako znameniti arapski romanopisac Munis Rezaz slika arapsko društvo. On u svom romanu *Živi u mrtvom moru*, aludirajući na zaglušujuću šutnju i pasivnost Arapa to društvo predstavlja kao Mrtvo more.⁴⁷ Tako i glavni junak ovoga romana kada god je u prilici da načini neke krupne životne iskorake i zauzme neki stav izabere šutnju i pasivnost.

Na samom početku ovoga romana čitalac je uvučen u neku vrstu igre kada je suočen sa nadrealnim elementima i pričom o marsovcu. Na ovaj način pisac je sam zaplet romana postavio na početak i na taj način je postavio izazov za savremenog čitaoca da sa interesovanjem prati dalji tok priče.

⁴⁷Vidi: Munis Rezaz, *Živi u mrtvom moru*, prijevod:M.Kico, Arabica Zid, Sarajevo,1998.

Zaključak

Postoje oprečna mišljenja o ovom jedinstvenom djelu a i o autoru samoga djela. Neki smatraju da je ono nužno moralo biti žustrije i jasnije u osudama cionizma i njegovih predstavnika. Ali, autor ovoga romana je uz pomoć posebnih tehnika, a naročito stilskih figura ironije i groteske, uspio da dokaže da *umjetnost podučava na isti način kako priroda podučava, kako djetinjstvo podučava i to naročito uz pomoć najdubljeg impulsa.*⁴⁸

Teme koje prožimaju djelo Emila Habibija: otuđenost pojedinca u savremenom društvu, pasivnost i licemjerstvo arapskoga društva, izolovanost i bespomoćnost pojedinca, stradanje palestinskoga naroda – zajedničke su za veliki dio moderne arapske književnosti.

Stradanje i pogrom palestinskog naroda je imalo različite pristupe u obradi ove teme u romanima savremene arapske književnosti, i uglavnom su to bili pravolinijski opisi sa jasnom obradom i prikazom događaja. Emil Habibi je imao hrabosti da iskorači sa sasvim novim pristupom i kombiniranjem tehnika, što je u konačnici rezultiralo kreiranjem jedinstvenog djela postmodernizma i svjedočanstva dugogodišnje patnje i stradanja stanovništva na okupiranoj teritoriji.

Ironija i groteska su mu naročito pomogle u tome jer *u svijetu ironije sve važeće i postojeće vrijednosti, sadržaji i idiologemi su podvrgnuti deskalzaciji, snižavanju, prevrednovanju ili osporavanju čime se otvara prostor za njihovo kritičko sagledavanje, razumijevanje, dograđivanje i rekonstruisanje.*⁴⁹

Originalnost ovoga romana leži u načinu na koji eksperimentiše sa samom formom i načinom na koji ukazuje na bespomoćnost i karikaturalnost običnog čovjeka u njegovim pokušajima da opstane u društvu dugogodišnjeg konflikta i stradanja. Ovo djelo na najbolji mogući način podržava mišljenje nekih kritičara koji ističu da svaki autor pojedinačno kristalizira

⁴⁸ Muir Keneith, *Shakespeare the Comedies, A collection of critical essays*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1965., str.145.

⁴⁹ Gordana Slabinac, *Zavođenje ironijom, Biblioteka Zavoda za znanost o književnosti filozofskog fakulteta*, 1996., str.15

svoj pojedinačan način gledanja na stvarnost. Autori su ti koji svojim književnim djelima i postupcima pokušavaju, i manje više i uspijevaju, da prikažu šta je u osnovi dobro, a šta loše.

Anex

Život i djelo Emila Habibija

Emil Shukri Habibi je rođen u avgustu 1922. godine u Haifi. Njegova porodica je pripadala palestinskim kršćanima. U ranoj mladosti bavio se različitim poslovima. Ozbiljnom pisanju se posvetio u svojim ranim četrdesetim godinama. U ranoj mladosti je radio u rafineriji nafte, a kasnije i kao radio prezenter od 1941. do 1943. godine.

Bio je uključen u Pokret otpora protiv britanske vlade u Palestini. Postao je član palestinske komunističke partije (PCP) 1940. godine. Tu je vršio dužnost sekretara. Kasnije se priključio Nacionalnoj oslobodilačkoj ligi te napustio PCP u septembru 1943. godine. Izvršni urednik novina Ittihad je postao 1944. Nakon arapskog poraza u ratu 1948. godine i po uspostavljanju Izraela, Habibi je bio taj koji je pomogao da se formira nova Izraelska komunistička partija (ICP). Postao je aktivno uključen u izraelsku politiku kada je bio biran za izraelski parlament. U pet mandata je bio član Kneseta. Emil Habibi je također oformio i izdavačku kuću Arabeska u Haifi.

Napisao je sljedeća djela: *Sudāsiyyat al-‘ayyam al-sittah* (Beirut, Lebanon) 1969., *Kafr Qāsim: fī al-ṭīkr al-20 li mağzarat Kafr Qāsim* (Haifa, Israel), 1976., *Lak ‘bin Lak’* 1980., *Al- Waq āī‘ al-gharībah fī ‘ikhtifā Sa‘īd Abī al-Naḥs al-Mutashā’il* 1974.

Njegova djela su prevedena na njemački, ruski, francuski i engleski jezik. Emil Habibi je dobitnik nagrada palestinskog društva i izraelske književne nagrade. Bio je prvi arapski pisac koji je primio najveću književnu nagradu od strane Izraela. Činjenica da je primio ovu nagradu je izazvala negodovanje među nekim arapskim intelektualcima.

Umro je 1996. godine i sahranjen po vlastitoj želji u Haifi. Posljednja želja mu je bila da mu na nadgrobnom spomeniku stoje riječi *'Umro je u Haifi'*.

Doprinos Emila Habibija razvoju savremene arapske književnosti je ogroman. Historičari književnosti sa naročitim uvažavanjem pišu o njegovom doprinosu razvoju moderne palestinske književnosti. To je i razumljivo, budući da motivi koji preovladavaju u njegovim djelima oslikavaju stanje i u današnjoj Palestini i golgotu kroz koju palestinski narod prolazi. Međutim,

kada govorimo o takvoj književnoj veličini kao što je Emil Habibi, nezahvalno je njegov utjecaj ograničavati samo na lokalni nivo.

Sažetak:

Temeljni zadatak ovog rada bio je istražiti upotrebu ironije i groteske u djelu *Opsimista* Emila Habibija. Važno bi bilo istaći da je djelo *Opsimista* naročito značajno zbog toga što je poznato i priznato u arapskom ali i u izraelskom dijelu kulturnog nasljeđa. Osim što progovara o izraelsko-palestinskom sukobu ono govori i o slabosti običnog čovjeka da se izbori protiv mnogobrojnih nedaća u životu. Kroz poseban prikaz ovog romana nastojali smo da ukažemo na posebne tehnike kojima se autor služio da bi nas počastio originalnim djelom postmodernizma.

Vrijednost književnog djela velika je i bez stavljanja u prvi plan glavnoga lika, ali će se mnogi složiti sa tim da je u ovom romanu glavni lik pokretač i nosilac svih bitnijih dešavanja. To je zbog toga što se on svojim nezgrapnim postupcima u mnogome razlikuje od klasičnih heroja ali u konačnici uspijeva da priskrbi simpatije većine čitalaca. Osvrnuli smo se na fenomen *magijskog realizma* i njegovu ulogu katalizatora u krojenju jedinstvene priče u romanu. Poseban tretman palestinskog pitanja priskrbljuje mu epitet angažiranog djela.

Ključne riječi: opsimista, ironija, groteska, magijski realizam.

Summary:

In this research we presented the usage of irony and grotesque and their importance for this work. In this work we can see how irony had developed from a rhetorical device in literature to a whole attitude- not only a way of seeing things but a strategy in face of "real world". The author injects comedy and irony into social realism and historical events and he speaks out of Palestinian perspective. *The Secret life of Saeed the pessoptimist* tells the history from the Palestinian perspective to fight the misperceptions of Arabs and their story. The value of literary work is great without a hero but according to the many critics a main character could be one of the essential elements of the literary work. The main character of this literary work, together with his friends and family members is considered to be "the victim of Irony".

Magical realism which is defined as fiction that mixes and disrupts the ordinary realism has a great role in telling the story of this novel too.

Key words: pessoptimist, irony, grotesque, magical rea

IZVOR

- Habibi, Emil, *Opsimista –čudnovati nestanak Srečka Nesrečkovića*, Clio, Beograd, 2015.

LITERATURA

- Aristotel, *O pesničkoj umetnosti*, prijevod: M.N. Đurić, Dereta, Beograd, 2002.
- Bučan Daniel, *Poimanje Arabizma: Povijesna dinamika jedne duhovnosti*, Mladost, Zagreb, 1980.
- Duraković, E., Katnić-Bakaršić, M.; " *Poetika arabeske*" u *Novi Izraz*, časopis za književnu i umjetnički kritiku, br.27-28., P.E.N. Centar BiH i Bosanska knjiga, Sarajevo, 2005.
- Duraković, Esad, *Poezija arapskog istoka XX vijeka*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 2025.
- Duraković, Esad, *Prolegomena za historiju književnosti orijentalnoislamskog kruga*, Connectum, Sarajevo, 2005.
- Đurčinov, M., Koljević, N., Kovač N. I dr., *Moderna tumačenja književnosti*, Svjetlost, Sarajevo, 1988.
- Gabrijele, Frančesko, *Arapska književnost*, prijevod: M. Piletić i S. Musić., Svjetlost, Sarajevo, 1985.
- Garaudy, Roger, *Mitovi utemeljitelji izraelske politike*, prijevod: N. Benini, Croatiaprojekt, Zagreb, 1998.
- Huntington, Samuel P., *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*, prijevod: D.Brdarić, M. Kovač, S.Paravić, Izvori d.o.o, Zagreb, 1998.
- Kanafani, Gassan, *Ljudi na suncu*, prijevod: Munir Mujić, Connectum, Sarajevo, 2006.
- Kayzer, Wolfgang, *Jezičko umetničko delo*, prijevod: Z. Kostantinović, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973.
- Keneith, Muir, *Shakespeare the comedies, A collection of critical essays*, Prentice Hall Englewood Cliffs, New Jersey, 1965.
- Kermode, Frank, *The sense of Ending: Studies in the theory of fiction*, Oxford University Press, New York, 1967.
- Lešić, Zdenko, *Nova Čitanja: Poststrukturalistička čitanka*, Buybook, 2003.

- Lešić, Zdenko, *Saga o autoru*, Synopsis, Sarajevo, 2015.
- Lešić Z., Kapidžić-Osmanagić H., Katnić-Bakaršić M., Kulenović T., *Suvremena tumačenja književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006.
- Lešić, Zdenko, *Teorija književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005.
- Lewis, Bernard, *The Middle East and the West*, C. Tinling and CO., London, 1982.
- Peleš, Gajo, *Tumačenje romana*, Artresor naklada, Zagreb, 1999.
- Rezaz, Munis, *Živi u mrtvom moru*, prijevod: M.Kico, Arabica ZID, Sarajevo, 1998.
- Riker, Pol, *Vreme i priča*, prijevod: S.Miletić, A. Moralić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića Sremski Karlovci, Novi Sad, 1993.
- Said, Edward, *Orijentalizam: Zapadnjačke predodžbe o Orijentu*, prijevod : R. Hafizović, Svjetlost, Sarajevo, 1999.
- Shukry, Ayad and Nancy Witherspoon, *Reflections and Deflections : A Study of the Contemporary Arab Mind through its literary creations*, Foreign Cultural Information Department, Egypt, 1986.
- Slabinac, Gordana, *Zavođenje ironijom*, Biblioteka zavoda za znanost o književnosti, Zagreb, 1996.
- Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2001.